

В статті розкриваються особливості логопедического супроводження сімей, виховуючих дітей з затримкою психічного розвитку. Розглядається науково-методическе забезпечення нових форм співпраці батьків і логопеда для подолання мовних порушень у дітей з пограничними інтелектуальними порушеннями. Розкрито принципи і основні напрями корекційно-розвиваючої роботи з даною категорією дітей, а також розглядаються можливості батьків в запобіганні виникнення вторинних дефектів.

Порушення базових складових підсистеми регуляції мовних актів в період інтенсивного розвитку мовної функції призводить до складної дезінтеграції і патології мови в подальшому.

Розглянуто цілесобразність перенесення основного змісту корекційної технології на дошкільний вік. Використання програми логопедического супроводження сім'ї, виховуючої дитину з порушенням мови, застосовано до проблеми затримки психічного розвитку, ґрунтується на інтеграції кількох ланок процесу логопедическої допомоги і є організованим неперервним освітнім процесом, основним змістом якого є взаємодія логопеда і сім'ї.

Найбільш важливою складовою логопедического супроводження є узгоджена робота логопеда і сім'ї дитини, починаючи з раннього віку, що дозволяє досягти високих показників динамічного зростання рівня психомовного розвитку, що свідчать про ефективність корекційної системи.

Ключові слова: затримка психічного розвитку, логопедическе супроводження, онтогенез мови, механізми порушення, комплексний підхід, дизонтогенез, корекційно-розвиваючі програми.

Kyslychenko V.A. Speech therapy support families raising children impaired mental development describes .

The features of speech therapy support families raising children with impaired mental development in the article.

The features of speech therapy support families raising children with impaired mental development describes in the article. We consider the scientific and methodological support for new forms of cooperation of parents and speech therapist to overcome speech disorders at the children with impaired mental development . Discloses the principles and guidelines of correctional and development work with this category of children, and also considered the possibility of parents in the prevention of secondary defects.

Violations of the basic components of the speech subsystems regulation of speech acts in the period of intensive development of speech function leads to the disintegration of the complex and speech pathology in the future.

The expediency of transferring the main content of the correctional technologies for pre-school age. Using speech therapy support families raising children with speech impairments, in relation to the problem of impaired mental development of disorders, based on the integration of several process units and speech therapy care is to establish an ongoing educational process, the essence of which is the interaction of a speech therapist and the family.

Coordinated work of speech therapist and the child's family is the most important part of speech therapy support. This allows you to achieve high performance dynamic growth levels psychoverbal development, proving the effectiveness of the correctional system.

Keywords: logopedic support, mechanisms of speech disorders, impaired mental development, integrated approach, developmental disorder, correction and development programs.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2017 р.

Статтю прийнято до друку 20.05.2017 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Конопляста С.Ю.

УДК: 376.091-029:9(477)

Ковальчук Ж.М.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД

У статті розглянуто етапи становлення системи спеціальної освіти в Україні, визначено основні напрями її модернізації та удосконалення. Проаналізовано низку праць вітчизняних науковців, які займалися питаннями розвитку та реформування спеціальної освіти. Здійснено аналіз становлення системи корекційної освіти в Україні в історичному аспекті. Окреслено основні спеціалізації, за якими здійснювалася підготовка корекційних педагогів в Україні. Зроблено акцент на потребі критичного аналізу історико-педагогічних умов розвитку логопедическої науки в Україні як певного досвіду для творчого осмислення в ході сучасної модернізації спеціальної освіти в нинішній соціально-економічній, суспільно-політичній і культурологічній ситуації.

Ключові слова: спеціальна освіта, логопедическа наука, підготовка корекційних педагогів, підготовка спеціалістів, наукова діяльність.

Часте реформування та постійні динамічні зміни в системі спеціальної освіти України активно

сприяють тому, що все більш актуальним стає вивчення історичних витоків навчання та виховання осіб з порушеннями психофізичного розвитку, становлення та розвитку спеціальної освіти, підготовки вищими навчальними закладами спеціалістів в галузі спеціального навчання та виховання, і як один з провідних напрямів – наукової діяльності професорсько-викладацького складу вищих педагогічних навчальних закладів в галузі спеціальної освіти.

Без ґрунтовного аналізу історико-педагогічного процесу розвитку спеціальної освіти в Україні не можливе цілісне розуміння сучасних ідей пошуково-дослідницького компоненту підготовки і діяльності професійних кадрів спеціальної освіти, досить складно удосконалити існуючі надбання, методики, системи і методи підготовки спеціалістів тощо.

Пріоритетним напрямом вищої освіти з підготовки майбутніх фахівців в цілому, та логопедичних кадрів зокрема, на сучасному етапі розвитку є поєднання навчання з науковими дослідженнями, що визначено у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Законі України «Про вищу освіту» (2014), Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2014), наголошено у положеннях Концепції Державної програми розвитку освіти України та інших державних документах.

Вивченню історико-педагогічних аспектів становлення спеціальної освіти в Україні присвячено низку праць вітчизняних науковців Т.Л. Берник, В.І. Бондар, О.І. Дьячков, І.Г. Єременко, Х.С. Замський, В.В. Золотоверх, Н.О. Климко, О.В. Козинець, С.І. Корнєв, Є. Ліндіна, С.П. Миронова, Л.К. Одинченко, О.М. Потапенко, В.М. Синьов, М.О. Супрун, О.М. Таранченко, С.В. Федоренко, В.М. Шевченко, О.Е.Шевченко, М.К. Шеремет та ін. У своїх дослідженнях науковці вивчали системи навчання та виховання дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку, а також значну увагу приділяли підготовці спеціальних кадрів, які б забезпечували якісний та високопрофесійний освітній процес таких дітей.

Аналіз наявних літературних джерел засвідчив, що саме на початку другої половини XIX – кінець XIX століття спостерігалася формування громадської і наукової думки про необхідність навчання і виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Ще в дореволюційні часи вчені та громадськість неодноразово звертали увагу на необхідність організації корекційної допомоги дітям з особливостями психофізичного розвитку, зокрема логопедичної допомоги дітям з тяжкими порушеннями мовлення (М.Богданов-Березовський, Х.Лагузен, Г.Неткачев, Ф.Рау, І.Сікорський, І.Хмелевський), на різноманітних наукових конференціях, з'їздах, висвітлювали це питання в наукових монографіях та періодичних виданнях. Саме це і посприяло можливості розробки та наукового обґрунтування нових напрямів корекційної допомоги і, як наслідок, зумовило значну необхідність підготовки професійних дефектологічних кадрів на рівні вищих навчальних закладів.

Свідченням про початок організації вищої дефектологічної освіти в Україні може слугувати відкриття у 1908 році Фребелівського жіночого педагогічного інституту в м. Києві, де вперше в Україні розпочалася підготовка вчителів-дефектологів. Засновником і першим директором цього інституту був професор І.О.Сікорський, завідувач кафедри психіатрії і нервових хвороб Київського університету св. Володимира.

15 липня 1920 року Управлінням вищих шкіл міста Києва прийнято постанову про утворення Київського інституту народної освіти (КІНО) на базі історико-філологічних факультетів Київського університету св. Володимира та вищих жіночих курсів. Згодом, 31 серпня 1920 року, до складу інституту були включені народний університет, створений на основі Політехнікуму, географічного, Фребелівського та вчительського інститутів, а також приватних жіночих та педагогічних курсів, які функціонували в місті Києві. Радою професорів інституту було присвоєно ім'я М.П.Драгоманова. Спочатку у складі інституту було лише три факультети: шкільний, дошкільний; лікувально-педагогічний (декан – Ф.З. Шнеєрсон).

В 1920-1921 навчальному році в інституті було створено факультет соціального виховання, до складу якого ввійшли такі відділи, як: шкільний, дошкільний та лікувально-педагогічний, де готували спеціалістів для роботи з «розумово-дефективними, морально-дефективними, глухонімими та сліпими дітьми» (1921-1924рр. – декан Г.С. Костюк).

У 1924 році лікарсько-педагогічний відділ факультету соціального виховання було закрито. Згідно зі звітом Київського інституту народної освіти за 1924 рік, лікарсько-педагогічний відділ закінчило

35 осіб; всього за чотири роки його функціонування відбулося два випуски і було підготовлено 65 дефектологів широкого профілю, які мали працювати в спеціальних освітніх закладах з різними категоріями дітей з особливостями психофізичного розвитку. Слід зазначити, що розподіл студентів-дефектологів за нозологіями (сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка та логопедія) не відбувався, що було значним недоліком у системі підготовки дефектологічних кадрів у вищій школі.

З 1925 по 1929 року дефектологічне відділення Київського інституту народної освіти не працювало.

Також слід зазначити, що саме на початку ХХ століття активно почали створюватися громадські організації – Українське товариство глухих (УТОГ), Українське товариство сліпих (УТОС). Тоді ж необхідною і важливою формою освіти майбутніх педагогів-дефектологів стали курси з підготовки спеціальних кадрів, підвищення кваліфікації та стажування лікарсько-педагогічного персоналу, які в свою чергу також потребували наукового обґрунтування. Така робота проводилася на базі Лікарсько-педагогічних кабінетів Києва, Одеси, Харкова, Катеринослава та Одеської науково-дослідної кафедри педології (педагогічний інститут).

У 1929-1930 н.р. Київський інститут народної освіти відновив підготовку дефектологів на психолого-педагогічному факультеті. До навчального плану дефектологічного відділення серед інших предметів було також введено „Логопатію”. У цьому ж навчальному році в Харківському інституті соціального виховання на III-му курсі, окрім інших предметів, вивчалася й “Логопедія”. А в навчальному плані 6-ти місячних курсів з підготовки вчителів допоміжних шкіл (при Одеському лікарсько-педологічному інституті), починаючи з 1931 р., викладався інтегрований курс “Основи педагогіки сліпих та логопатів”.

У 1934 році провідне дефектологічне відділення в Україні, яке готувало дефектологів, було закрито. За час роботи дефектологічного відділення (1929-1934рр.) було підготовлено 64 дефектологи.

У зв'язку з постановою Ради Народних Комісарів УРСР від 20 серпня 1939 року про загальне обов'язкове навчання аномальних дітей гостро постало питання про необхідність підготовки вчителів-дефектологів. У зв'язку з цим у Київському педагогічному інституті відкривається дефектологічний факультет. Поряд з вивченням окремих курсів із спеціальної психології і педагогіки передбачалось оволодіння методиками викладання деяких загальноосвітніх предметів. Було запроваджено педагогічну практику в спеціальних школах з відривом від навчання. Відкриття самостійного факультету позитивно вплинуло на збільшення набору студентів на поліпшення якості їх підготовки. Зокрема, в нових навчальних планах і програмах були розширені курси спеціальних психолого-педагогічних дисциплін за рахунок скорочення медичних курсів та збільшено термін навчання студентів до чотирьох років.

Деканом педагогічного факультету у складі якого було поновлено підготовку дефектологів, був відомий вчений-психолог, професор, академік АПН СРСР Г.С. Костюк (вересень 1930 – червень 1932 р.р.). У 1932-1934 рр. деканом факультету був професор Д.Ф. Ніколенко. З 1939 по 1941 роки деканом факультету був П.Г. Мельников. З 1946-1952 р.р. деканом знов відкритого дефектологічного факультету був доцент О.М. Смалюга. З 1952 по 1964 р.р. дефектологічний факультет було закрито і дефектологів готували на дефектологічному відділенні при педагогічному факультеті (декан – професор Д.Я. Шелухін). У 50-х роках виникла гостра потреба поліпшити підготовку вчителів-дефектологів, змінити навчальні плани і програми, оскільки в них значна кількість часу відводилася другій спеціальності (вчитель молодших класів масової школи). Фахову підготовку майбутніх вчителів-дефектологів здійснювала кафедра спеціальної педагогіки, яка згодом стала називатися кафедрою дефектології, на посаду завідувача якої наказом Міністерства освіти УРСР було призначено відомого фахівця з теорії та історії загальної педагогіки доцента Літвінова Степана Андрійовича.

У розробці навчальних планів і програм із спеціальних дисциплін для підготовки дефектологів брали участь викладачі фахової кафедри П.Г. Гуслистий, А.М. Гольдберг, Р.Г. Краєвський, Н.Ф. Засенко, О.М. Смалюга, М.Д. Ярмаченко. Новими навчальними планами й програмами, запровадженими в 1956 році, передбачалося дати студентам окремі курси з методики викладання усіх предметів, що вивчаються у спеціальних школах, забезпечити їм міцні знання з медичних дисциплін та продовжити педагогічну практику з відривом від навчання до 15 тижнів. Студенти одержували також другу спеціальність учителя української мови та літератури, що посилювало вагу філологічних дисциплін,

які викладалися на факультеті. Збільшився термін навчання, що було значним кроком в удосконаленні підготовки висококваліфікованих учителів-дефектологів.

У 1964 році дефектологічний факультет починає працювати як самостійний факультет КДПІ імені О.М.Горького (декан – доцент Наталія Федорівна Засенко, пізніше – доцент Клавдія Михайлівна Турчинська). Уперше в СРСР на факультеті почали готувати кадри із спеціальності «вчитель професійно-трудового навчання». Це стало новим, позитивним явищем у розвитку вищої дефектологічної освіти. Підготовку дефектологів почали здійснювати через заочну форму навчання. Назву кафедри спеціальної педагогіки було змінено на кафедру дефектології завідувачем якої був доцент М.Д. Ярмаченко. У 1965 році ця кафедра поділяється на дві самостійні кафедри: сурдопедагогіки і логопедії та олігофренопедагогіки і психопатології. Саме в цей період збільшується прийом студентів на стаціонарну та заочну форми навчання, якісно зростає фаховий склад викладачів.

Підготовці висококваліфікованих спеціалістів на фахових кафедрах дефектологічного факультету значною мірою сприяли творчі зв'язки його кафедр з відділом дефектології Науково-дослідного інституту педагогіки України, з Інститутом дефектології АПН СРСР. Значну допомогу в підготовці кандидатських дисертацій як керівники і консультанти надали викладачам факультету доктори педагогічних наук, професори І.Г. Єременко, М.Д. Ярмаченко, кандидат педагогічних наук, доцент В.М. Синьов. З 1974 року по 1977 рік деканом факультету, а з 1977 по 1986 роки завідувачем кафедри олігофренопедагогіки і психопатології був професор А.І. Селецький. З 1977 по 1980 роки деканом дефектологічного факультету був випускник кафедри олігофренопедагогіки (1965 року) доцент Віталій Іванович Бондар, з 1980 по 1983 роки – доцент А.Г. Слюсаренко. Факультет готував педагогічні кадри з спеціальності 2111. Дефектологія.

На кафедрі сурдопедагогіки і логопедії готували учителів початкових класів, української (російської) мови та літератури шкіл глухих і слабочуючих та сурдопедагогів спеціальних дошкільних закладів. Факультет та його кафедри не лише готували дефектологів для спеціальних шкіл України, а й надавали дійову допомогу у підготовці вчителів для спеціальних шкіл Узбекистану, Казахстану, Азербайджану, Молдови та інших республік колишнього СРСР. Навчально-виховний та науково-дослідний процес забезпечували як викладачі двох фахових кафедр: сурдопедагогіки і логопедії (завідувач кафедри професор Н.Ф. Засенко) та олігофренопедагогіки (завідувач кафедри доцент К.М.Турчинська), так і провідні співробітники Науково-дослідних інститутів педагогіки і психології України; зокрема, професори М.Д. Ярмаченко, А.М. Гольдберг, І.С. Моргуліс, старші наукові співробітники кандидати педагогічних наук С.Д.Максименко, Н.М. Стадненко, Д.Ф. Ніколенко, М.О. Козленко, а також досвідчені працівники спеціальних шкіл.

З 1983 по 2002 роки деканом факультету працював доцент І.П. Колесник.

24 серпня 1991 року на політичній карті світу з'явилася нова незалежна держава – Україна. Погіршення економічного становища в умовах соціально-політичної нестабільності, а також екологічна катастрофа призвели до збільшення дітей з особливостями психофізичного розвитку, що в свою чергу вимагало підготовки достатньої кількості дефектологічних кадрів, включаючи логопедичні, та наукового обґрунтування методик навчання, виховання таких дітей та корекції порушених функцій і підготовки логопедичних кадрів зокрема. Та незважаючи на кризове економічне та соціокультурне становище, повільно, але друкується спеціальна література українських вчених-дефектологів, для цього докладає максимум зусиль Інститут дефектології, вже як самостійна структура та лабораторія логопедії. Поступово знову збільшуються набори студентів на дефектологічні факультети, створюються нові навчальні плани, відкриваються нові спеціальності, пишуться нові навчальні програми. З часом починають набирати оберти курси підготовки і перепідготовки логопедичних кадрів, проходять семінари, науково-практичні конференції, Всеукраїнські конференції з дефектології. Для надання різноманітної допомоги дітям з особливостями психофізичного розвитку та проведення практики студентів, відкриваються благодійні фонди.

Саме в цей час у зв'язку з гострою потребою у забезпеченні спеціальних дошкільних закладів, шкіл-інтернатів для дітей з вадами слуху, зору, мовлення, інтелекту, логопедичних пунктів кваліфікованими кадрами учителів-дефектологів, з метою реалізації Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), наказом Міністерства освіти України від 23 лютого 1994 року № 47

«Про відкриття спеціальних факультетів для одержання спеціальності «Дефектологія» на базі вищої педагогічної освіти», ректори вищих навчальних закладів, мали відкрити спеціальні факультети (заочна форма) з трьохрічним терміном навчання без відриву від виробництва для осіб, які мали вищу педагогічну освіту і працювали у спеціальних дошкільних закладах і школах-інтернатах, для одержання освіти із спеціальності 03.10 «Дефектологія» зі спеціалізацією:

- «Олігофренопедагогіка» - у Національному державному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Слов'янському державному і Кам'янець-Подільському педагогічних інститутах.
- «Логопедія» - у Національному державному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Слов'янському державному і Кам'янець-Подільському педагогічних інститутах.
- «Сурдопедагогіка» - у Національному державному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова.
- «Тифлопедагогіка» - у Національному державному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова.

Заняття розпочиналися з 1 вересня 1994 року. Після закінчення навчання студенти отримували диплом державного зразка.

Активізація підготовки відповідних фахівців в українських вищих навчальних закладах, зростання потреби у спеціалістах-логопедах зумовили відокремлення у 1998 році на дефектологічному факультеті Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова самостійної кафедри – логопедії (завідувач – доктор педагогічних наук, професор М.К.Шеремет), яка займалася підготовкою кваліфікованих спеціалістів для дошкільних та шкільних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Цього ж 1998 року на дефектологічному факультеті відкривається єдина в Україні кафедра тифлопедагогіки (завідувач – кандидат психологічних наук, професор Є.П.Синьова).

Тому з 1998 року на дефектологічному факультеті НПУ імені М.П.Драгоманова функціонують чотири кафедри: логопедії (доктор педагогічних наук, професор М.К.Шеремет), сурдопедагогіки (доктор психологічних наук, професор Л.І.Фомічова), олігофренопедагогіки (доцент В.Турчинська, нині завідувач кафедри є доцент І.П.Колесник) та тифлопедагогіки (професор Є.П.Синьова).

Факультет здійснював підготовку спеціалістів-дефектологів за всіма чотирма спеціальностями та за чотирма формами навчання – на стаціонарі, на заочній формі, через підготовку кадрів на спец факультеті, через екстернатну форму навчання та вив продуктивну науково-дослідну діяльність.

Таким чином, упродовж першого десятиліття незалежності України була проведена значна робота, щодо підготовки, підвищення кваліфікації, удосконалення навчання фахівців-логопедів та розвитку наукової педагогічної думки в галузі логопедії.

Інтеграція освіти України в міжнародний освітній простір, зокрема її вихід на європейський рівень освітніх послуг (у 2005 р. Україна, в числі інших 45 європейських держав, підписала Болонську конвенцію), також потребує наукового дослідження історії, стану та перспектив розвитку наукової діяльності професорсько-викладацького складу вищих педагогічних навчальних закладів, які готують спеціалістів-логопедів. З огляду на це значної актуальності набуває дослідження наукової діяльності професорсько-викладацького складу вищих педагогічних закладів України в галузі логопедії, в теоретичному аспекті зумовлене необхідністю подолання фрагментарності історико-педагогічних знань стосовно розвитку науково-педагогічної думки в галузі логопедії в Україні у контексті освітніх реформаций; у практичному – потребою критичного аналізу історико-педагогічних умов розвитку логопедичної науки в Україні як певного досвіду для його творчого осмислення в ході сучасної модернізації спеціальної освіти в нинішній соціально-економічній, суспільно-політичній і культурологічній ситуації.

Використана література

1. **Адаменко О.В.** Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 704 с.
2. **Вернидуб Р.М.** Науково-дослідницька діяльність у структурі забезпечення професійної підготовки вчителя // Вища освіта України – 2012. - №1. С. 49-55.
3. **Лебединець Г. М.** Науково-дослідницька діяльність викладачів вищих навчальних закладів України у 60-90 рр.

XX століття / Г. М. Лебединець // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – Вип. 10 (51) 14.: зб. наук. праць / за ред. Г. М. Арзютова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – С. 64-67.

4. **Потапенко О.М.** Становлення та розвиток теорії і практики підготовки логопедичних кадрів в Україні у другій половині XX століття / О. М. Потапенко // Логопедія : Науково-методичний журнал. - 2012. - N 2. - С. 72-77.

5. **Шевченко О.** Розвиток логопедичної допомоги в Україні // Дефектологія. – 2003. – №2. – С.49-52.

References

1. **Adamenko O.V.** Ukrayins'ka pedahohichna nauka v druhiy polovyni KhKh stolittya: Monohrafiya. – Luhans'k: Al'ma-mater, 2005. – 704 s.

2. **Vernydub R.M.** Naukovo-doslidnyts'ka diyal'nist' u strukturi zabezpechennya profesiynoyi pidhotovky vchytelya // Vyshcha osvita Ukrainy – 2012. - #1. S. 49-55.

3. **Lebedynets' H.M.** Naukovo-doslidnyts'ka diyal'nist' vykladachiv vyshchych navchal'nykh zakladiv Ukrainy u 60-90 rr. KhKh stolittya / H. M. Lebedynets' // Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoy kul'tury (fizychna kul'tura i sport). – Vyp. 10 (51) 14.: zb. nauk. prats' / za red. H. M. Arzyutova. – K. : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2014. – S. 64-67.

4. **Potapenko O.M.** Stanovlennya ta rozvytok teoriyi i praktyky pidhotovky lohopedychnykh kadriv v Ukraini u druhiy polovyni XX stolittya / O. M. Potapenko // Lohopediya : Naukovo-metodychnyy zhurnal. - 2012. - N 2. - S. 72-77.

5. **Shevchenko O.** Rozvytok lohopedychnoyi dopomohy v Ukraini // Defektolohiya. – 2003. – #2. – S.49-52.

Ковальчук Ж.М. Становление и развитие специального образования в Украине: исторический обзор

В статье рассмотрены этапы становления системы специального образования в Украине, определены основные направления ее модернизации и усовершенствования. Проанализированы ряд работ отечественных ученых, занимавшихся вопросами развития и реформирования специального образования. Осуществлен анализ становления системы коррекционного образования в Украине в историческом аспекте. Определены основные специализации, по которым осуществлялась подготовка коррекционных педагогов в Украине. Сделан акцент на необходимости критического анализа историко-педагогических условий развития логопедической науки в Украине как определенного опыта для творческого осмысления в ходе современной модернизации специального образования в нынешней социально-экономической, общественно-политической и культурологической ситуации.

Ключевые слова: специальное образование, логопедическая наука, подготовка коррекционных педагогов, подготовка специалистов, научная деятельность.

Kovalchuk Zhanna. Formation and development of the special education in Ukraine: historical overview

The stages of system of special education's formation in Ukraine are considered in the article, the main directions of its modernization and improvement are determined. Numbers of Ukrainian scientists' works dealing with the development and reform of special education were analysed. The analysis of the formation of the system of correctional education in Ukraine in the historical aspect was carried out. The main specializations on which the correctional teachers trained in Ukraine were determined. The emphasis was placed on the need for a critical analysis of the historical and pedagogical conditions for the development of speech therapy in Ukraine as a definite experience for the creative understanding in the course of nowadays modernization of special education in the current socio-economic, socio-political and cultural situation.

Keywords: special education, logopedic science, correctional pedagogues' training, training of specialists, scientific activity.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2017 р.

Статтю прийнято до друку 27.04.2017 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шеремет М.К.

УДК: 376.36

Марченко І. С., Засулько І. О.

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ АЛАЛІЄЮ

У статті розглядається проблема комунікативного розвитку дітей із алалією. Визначено поняття «комунікація», її види та форми, онтогенез комунікативно-мовленнєвої діяльності. Представлено етапи розвитку комунікативної діяльності дітей із однолітками та дорослими в нормі. Особлива увага приділяється характеристиці мотивів, засобів і комунікативних вмінь на кожному віковому етапі. В статті описуються особливості становлення експресивно-мімічних, предметно-дійових і мовленнєвих засобів спілкування у дітей із